

β'. Οι λαοί καὶ τὰ ἔθνη τῆς γῆς.

‘Η διάκρισις τῶν ἀνθρώπων εἰς φυλάς δὲν ἐπιζητεῖ νέαν διαιρέσιν τούτων, διάφορον ἄπό τὴν εἰς λαούς καὶ ἔθνη σήμερον ὑπάρχουσαν. Πραγματικὴ ἐνότητης ἀνωτέρα τῆς φυλῆς μὲν ίδιαν ψυχικὴν ζωὴν καὶ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι ἡ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἔθνους.

Οὐδαμοῦ συγαντῷμεν ὠργανωμένην ζωὴν φυλετικῆς δμάδος, ἀλλὰ μόνον ζωὴν καὶ δημιουργίαν λαῶν καὶ ἔθνων, ἀποτελουμένων ἐξ ἀτόμων ἀνηκόντων εἰς φυλάς πλείονας τῆς μιᾶς. Τὸ ἔθνος φύσεις ὑπερατομικὴ ἐνότητης μὲν ίδιότυπον ζωὴν χιλιετηρέδων, ὑπὲρ τὰ παρερχόμενα ἄτομα καὶ μὲν ίδιους σκοπούς, ἀφίνει ἐπὶ τῶν ἀτόμων ψυχικὰ γνωρίσματα καὶ τρόπους ἐκδηλώσεως ἴσχυρότερα ἀπὸ τὰ μημονευθέντα φυλετικά. ‘Ο ἀνήκων εἰς τὴν βορείαν φυλὴν θὰ διαμορφώσῃ διάφορον χαρακτῆρα, ἐὰν γεννηθῇ Γερμανός, Λιθουανός, ἢ "Αγγλος. 'Υπὲρ τὰ ἀνθρωπολογικὰ γνωρίσματα ἡ ἔθνικὴ ψυχὴ ἐκάστου λαοῦ μορφοποιεῖ τὰ ἄτομα, λόγῳ τῆς ἐμφύτου πλαστικότητός των, δημιουργούσα δι’ αὐτὰ τὸ πνευματικὸν περιβάλλον ἀπὸ τὸ δποῖον ἐπηρεάζονται κατὰ τὴν δλοκλήρωσιν τῆς προσωπικότητός των. ’Εὰν δὲ βαθύδες ἐξελίξεως καὶ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ, εἰς διν ἀνήκει ἔκαστος, εἶναι ἀνώτερος, κατώτερος, ἢ διάφορος, τοῦτο θὰ ἐπιδράσῃ ἐπ’ αὐτὸν περισσότερον ἀπὸ τὰ φυλετικὰ γνωρίσματα. ’Ἐντεθεν δέον νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ διαφορὰ τῆς ψυχοσυνθέσεως τοῦ "Αγγλου καὶ τοῦ Γερμανοῦ, τοῦ Γάλλου καὶ τοῦ 'Αμερικανοῦ, τοῦ 'Ιταλοῦ καὶ τοῦ "Ελληνος.

‘Η διαφορὰ αὕτη ψυχοσυνθέσεως τῶν λαῶν, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν, τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τῶν καὶ τῶν τυχῶν τῶν, ἐξητάσθη λεπτομερῶς προκειμένου περὶ τῶν μεγάλων λαῶν τῆς Εύρωπης καὶ τῆς 'Αμερικῆς.

Οι πρωτόγονοι λαοί εἶναι φυλαὶ παραμείνασσαι εἰς τὴν ἀρχικὴν βαθμίδα τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ εἰς ἐκφυλισθεὶς κλάδος τοῦ εἴδους, ὡς ἐδίδαξάν τινες. Τὰ προϊστορικὰ εύρηματα τῶν ἀνθρώπων τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἐμφανίζουν ζωὴν τελείως δμοῖαν πρὸς τὴν τῶν σήμερον κατὰ φύσιν ζώντων λαῶν. Τοῦτο μᾶς πείθει, δτὶ οἱ τελευταῖοι παρουσιάζουν ἀπλῶς στασιμότητα εἰς μίαν πρωτόγονον βαθμίδα πολιτισμοῦ, λόγῳ δυσμενῶν δρῶν τοῦ περιβάλλοντος καὶ ὅχι πτῶσιν. ’Ἐπίσης χαρακτηριστικὸν εἶναι, δτὶ οὗτοι καίτοι διαφέροντες φυλετικῶς καὶ κατοικοῦντες εἰς δλλας ἡπείρους παρουσιάζουν δμοῖαν ψυχικὴν ζωήν.

‘Η ψυχοσύνθεσις τῶν πρωτογόνων ἔχει δλα τὰ στοιχεῖα τῆς

τῶν πεπολιτισμένων, μὲ τὴν διαφοράν, δτι ταῦτα εἶναι ἀνεξέλικτα. 'Ο πρωτόγονος ἔχει παιδικήν ψυχήν. Ζῇ μόνον μὲ τὸ παρόν, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ μέλλον. 'Η ὅλη ἐνεργητικότης του ἐξαντλεῖται εἰς τὸ παιγνίδιον καὶ ὅχι εἰς σκόπιμον ἔργασίαν.' Ή ἔκφρασις τῆς ἑκάστοτε διαθέσεως καὶ τῶν συναισθημάτων του γίνεται ἐνεργητικῶς καὶ θορυβωδῶς.

'Η λογική καὶ σκόπιμος διάρθρωσις τῆς ἔργασίας εἶναι ἐπιγέννημα τοῦ πολιτισμοῦ.' Ο πρωτόγονος δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν, δτι εἶναι δικηρός, ἀφοῦ εὑρίσκεται εἰς διαρκῆ δρᾶσιν. Αλαθάνεται χαράν ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν βίωσίν της καὶ ὅχι ἀπὸ τὸ παραγόμενον ἀποτέλεσμα.

'Ο λόγος παρ' αὐτῷ ἔχει μεγάλην ἡθοποιίαν καὶ συνοδεύεται ἀπό ζωηράς χειρονομίας. Οἱ τρόποι συμπεριφορᾶς ἔχουν ἐπίσης κάτι τὸ θεατρικόν. 'Ο ἀπλοῦς χαιρετισμὸς τῶν συναντωμένων καὶ αἱ μετ' αὐτοῦ συνδεδμεναι ἀναφωνήσεις καὶ κινήσεις διαρκοῦν συνήθως ἐπὶ τῆμειαν ὥραν. Τοῦτο ἔχει καὶ πρακτικὸν σκοπόν, ἵνα κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔξακριβωθοῦν αἱ φιλικαὶ ἢ ἔχθρικαὶ διαθέσεις τοῦ συναντωμένου. Εἰς τοὺς Ιθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας αἱ τελεταὶ διὰ τὸν ἀποθνήσκοντα διαρκοῦν δύο ἔως τρεῖς μῆνας.

Αἱ φυλαὶ, ἐπιδιδόμεναι εἰς γεωργικὰς ἔργασίας, τὰς κάμνουν ὑπὸ μορφὴν παιγνιδίου καὶ παραστάσεως. 'Έχουν ἄσματα καὶ ρυθμικοὺς χοροὺς μὲ συνοδείαν δργάνων διὰ τὴν σποράν καὶ διὰ τὸν ἀλωνισμόν. Αἱ ἔργασίαι αὗται ἔχουν ἀξίαν καθ' ἐσυτὰς ἀσχέτως πρὸς τὴν ἐξ αὐτῶν ὀφέλειαν. Κατὰ τὸν Thuringwald οἱ Ιθαγενεῖς τῆς Πολυνησίας τὴν ἐκφόρτωσιν ἐνδέσ ατμοπλοίου τὴν θεωροῦν ὡς μεγάλην λαΐκὴν ἔορτήν, διότι ἡ ἔργασία προκαλεῖ ἔντονα δμαδικὰ συνασθήματα.

Εἰς πολλὰς φυλὰς μόνον αἱ γυναῖκες καλλιεργοῦν τὰς φυτείας, διότι αὗται ὡς γεννῶσαι δύνανται νὰ κάμουν καὶ τὴν γῆν νὰ δῶσῃ καρπούς. 'Ἐπίσης, δταν κατάκειται ἡ γυνή, ἵνα γεννήσῃ, ἐξαπλοῦται καὶ ὁ σύζυγός της, διότι θεωρεῖται, δτι καὶ αὐτὸς συντελεῖ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ τέκνου. 'Η γυνὴ ἀφ' ἑτέρου δύναται νὰ λάβῃ τὸ φάρμακον ἀντὶ τοῦ ἀσθενοῦντος συζύγου της, διότι ἡ οἰκογένεια θεωρεῖται ὡς ἐνιαῖον τι, κατὰ τοῦ δποίου ἐπῆλθε τὸ κακὸν πνεύμα τῆς ἀσθενείας καὶ ἐπομένως τὸ ἀλεξίκακον μέσον δύναται νὰ ληφθῇ ἀπὸ οἰονδήποτε μέλος τῆς οἰκογενείας.

'Η ἀγωγὴ τῶν παίδων διεξάγεται ὑπὸ μορφὴν παιγνιδίου, κατὰ τὸ δποῖον γίνεται μίμησις τῶν πράξεων τῶν μεγάλων. Τὰ ἄρρενα ἐπὶ παραδείγματι παίζουν τὸ κυνήγιον τῶν ζώων, τὰ δὲ θήλεα μεταφέρουν μὲ μικρὰς ὄδριας. Οδωρ, ἀκολουθοῦντα τὰς μητέρας των,

ὅταν πράττουν τοῦτο. "Οσον ἡ κόρη μεγαλώνει, τόσον γίνεται μεγαλυτέρα καὶ ἡ υδρία της, διὰ νὰ λάβῃ τὸ κανονικὸν μέγεθος μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν.

Οἱ πρωτόγονοι ἔχουν « φυσιογνωμικήν » ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Πιστεύουν, δτὶ πᾶν ἀντικείμενον ἔχει τὰς ψυχικὰς ιδιότητας τοῦ ἀνθρώπου δικίος, δτὶ δηλαδὴ κατέχεται ἀπὸ συναισθήματα καὶ ἐκτελεῖ ἐνεργείας. Τοῦτο συμβαίνει, διότι ὁ πρωτόγονος τὰ συναισθήματα τὰ προκαλούμενα εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τὰ προβάλλει εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀντικείμενα. Τὴν δυσθυμίαν, τὴν δποίαν τοῦ γεννᾷ ἡ διάβασις σκιεροῦ δάσους κατὰ συνεφώδη φθινοπωρινὴν ἡμέραν, τὴν προβάλλει εἰς τὸ δάσος. Πιστεύει, δτὶ ἐκεῖνο εἶναι δύσθυμον, ἐκφράζον τὴν δργήν του μὲ τὴν σκιερότητά του. "Οταν ἡ λίμνη ἔχει κύματα, πιστεύει, δτὶ αὕτη ἐξηγριώθη. Ἐκεῖθεν γεννᾶται ὁ Παμψυχισμός, μὲ τὸν δποίον ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα. Πᾶν δένδρον καὶ πᾶσα πηγὴ ἔχουν ψυχήν, ἐμφανίζουσαν ἐκάστοτε ἐναλλασσούσας διαθέσεις καὶ συναισθήματα. Ἡ φυσιογνωμική αὕτη ἀντίληψις δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὴν προσωποποίαν καὶ τὸν ἀνθρωπομορφισμόν, τὰ δποία συναντῶμεν εἰς τὰς προηγμένας μυθολογίας. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι γέννημα ἐπιγενεστέρας ἐξελίξεως καὶ προϊόντα νοητικῆς ἐργασίας. Εἰς τὸ μυθολογικὸν στάδιον ἐμφανίζεται ἡ διάκρισις πραγματικοῦ καὶ μὴ πραγματικοῦ, ἡ δποία δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν πρωτόγονον κατάστασιν.

"Ο πρωτόγονος εἶναι περιεργος, ἀλλὰ δὲν ἔνδιαφέρεται νὰ μάθῃ. Ἐρωτᾷ μὲν διὰ πᾶν πρᾶγμα, τὸ δποίον βλέπει, ἀλλὰ δὲν ἐπιμένει νὰ τὸ σπουδάσῃ λεπτομερῶς, δπως πράττει ὁ πεπολιτισμένος. Μετὰ τῆς περιεργείας ὑπάρχει ἀνάμικτος καὶ φόβος καὶ ὑποψία τις διὰ τὸ ἄγνωστον καὶ τὸ νέον. Ἐντεθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ προσκόλλησίς του εἰς τὴν παράδοσιν. Ἐλλείπει ἀπὸ αὐτὸν ἡ διάκρισις τοῦ σπουδαίου ἀπὸ τὸ μὴ σπουδαῖον καὶ τοῦ κυρίου ἀπὸ τὸ δευτερεύον. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς διηγήσεις του ἀναφέρει πλήθος περιττῶν λεπτομερειῶν. Ἐπίσης αἱ δρμαὶ του δὲν ἔχουν ἴεραρχίαν, δπως εἰς τὸν πεπολιτισμένον. Τοῦ λείπει ἡ διάκρισις ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων σκοπῶν.

"Ο Levy Brühl ἔνδιμισεν, δτὶ ἀνεθρεν εἰς τοὺς πρωτογόνους μίαν « προλογικήν » ψυχικήν κατάστασιν, ἀφ' οὗ, λέγει, δὲν ισχύει παρ' αὐτοῖς τὸ ἀξιωμα τῆς ἀντιφάσεως. Τοῦτο δμως δὲν εἶναι δρθόν. Ἡ γνῶμη αὕτη ἐγεννήθη ἐκ τῆς πίστεως τοῦ πρωτογόνου, δτὶ εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχει συμμετοχὴ (participation) ἐκάστου ἀντικειμένου μὲ ἄλλα. Αύτὸς οὗτος ἐπὶ παραδείγματι εἶναι δ, τι εἶναι, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ τὸ totem τῆς φυλῆς του. Αἱ λογικαὶ ἀρχαὶ τῆς ταυτότητος, δμοιότητος, ἀντιφάσεως καὶ αἰτίου ὑπάρχουν καὶ εἰς τοὺς

πρωτογόνους. Οὗτοι ἔχουν ἀντίληψιν τῆς σχέσεως τῶν φαινομένων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων των. 'Απλῶς μόνον δέχονται τὴν μαγικὴν αἰτιότητα ἀντὶ τῆς μηχανικῆς.

'Η ίκανότης τῆς ἀφαιρέσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ γενικῶν ἐνοιῶν ἐλλείπει ἀπὸ τούς πρωτογόνους. Μόνον ἀτομικὰς παραστάσεις συγκεκριμένων πραγμάτων ἔχουν. Κατὰ τὸν Thurnwald οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς Ιθαγενεῖς τῆς Πολυνησίας ἡδύνατο νὰ ἀντιληφθῇ τὶ σημαίνει ἡ φράσις « δ ἄνθρωπος εἶναι θνητός ». Δὲν ἔχουν λέξεις διὰ τὰς ἐννοίας δένδρον, ίχθυς, ψυχή. 'Αριθμοὺς διακρινομένους ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα δὲν ἔχουν. Δι' ἔκαστον εἶδος παπαγάλου, φοίνικος καὶ λοιπῶν ζώων καὶ δένδρων ἔχουν διάφορον δνομα. 'Η οὔρα ἔχει διάφορον δνομα εἰς τὸ θηλαστικόν, τὸ πτηνόν, τὸν ίχθυν. Διὰ τὸν ποταμόν, δοτὶς διέρχεται ἀπὸ τὴν περιοχήν των, δὲν ἔχουν ἐν δνομα, ἀλλ᾽ ἄλλο δι' ἔκαστον τμῆμα. Διὰ τὸ δρός Kilimantzaro οἱ Ιθαγενεῖς δὲν ἔχουν ἐν δνομα, ἀλλ' ἔκαστον τμῆμα καὶ ἑκάστην κορυφὴν τὴν δνομάζουν ιδιαιτέρως. Οἱ Λάπτωνες ἔχουν 41 δνόματα διὰ τὰ διάφορα εἴδη βροχῆς.

'Ο πρωτόγονος ἔχει εἰδητικὴν νόησιν. Αἱ παραστάσεις του ἔχουν τὴν ζωηρότητα τῆς συγκεκριμένης ἀντίληψεως. "Οταν δμιλῇ δι' ἐν πρᾶγμα, τὸ πράττει, ως νὰ τὸ βλέπῃ, μὴ δυνάμενος νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς εἰκόνος του. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπαριθμεῖ δλας του τὰς λεπτομερείας, αἱ δποῖαι δι' ἐνα πεπολιτισμένον εἶναι περιττὴ πολυλογία. Τὴν εἰδητικὴν ταύτην ιδιότητα ἔχουν δχι μόνον αἱ ἐξ ἀντίληψεως παραστάσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ δνειρά του, τὰ δποῖα συνοδεύονται ἀπὸ ἐν συναίσθημα πραγματικότητος.

Εἰς τοὺς Dajak καὶ τοὺς Ιθαγενεῖς τῆς Bornéo, δταν εἰς ἀνὴρ δνειρευθῆ, δτι ἡ σύζυγός του διέπραξεν ἀπιστίαν, ἔξυπνῷ καὶ τὴν ξυλοκοπεῖ διὰ τοῦτο, χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθῇ ἡ τιμωρουμένη, διότι καὶ αὕτη πιστεύει εἰς τὴν πραγματικότητα τῶν δνείρων. Εἰς ἄλλος πρωτόγονος δνειρεύεται, δτι ἥλθον ἔχθροι εἰς τὸ χωρίον. Μόλις ἀνεκοινωσε τὸ δνειρόν του εἰς τοὺς ἄλλους, τρέπονται δλοι εἰς φυγήν, διότι θεωροῦν τὸ δνειρόν πραγματικότητα. Εἰς πολλὰς φυλὰς κατὰ τὰ κηρύγματα τῶν χριστιανῶν ιεραποστόλων, ἐὰν εἰς Ιθαγενῆς ἵδη ἐν δνείρῳ τὸν Χριστὸν καὶ τὸ διηγηθῆ εἰς τοὺς ἄλλους, τότε δλόκληρος ἡ φυλὴ πιστεύει εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ προσέρχεται εἰς τὸν Χριστιανισμόν. 'Ἐὰν εἰς Ιθαγενῆς δνειρευθῆ, δτι ἔδωκεν εἰς τὸν γείτονά του δρισμένα πράγματα, μεταβαίνει τὴν πρωΐαν πρὸς αὐτόν, τοῦ διηγεῖται τὸ δνειρόν καὶ ἐκεῖνος δέχεται ως γεγονός, δτι τὰ ἔλαβε καὶ τοῦ τὰ ἐπιστρέφει.

Κακὴ σκέψις θεωρεῖται ως γενομένη κακὴ πρᾶξις. Διὰ τοῦτο

γεννᾷ τύψιν καὶ ἐκδήλωσιν ἐμπράκτου μετανοίας. Κατὰ τὸν Vierkandt οἱ Ιθαγενεῖς τῆς Νέας Γουΐνέας, δταν δνειρευθοῦν, δτι ἡνῶχλησαν τὸν γείτονά των ἢ τοῦ ἐπεβουλεύθησαν τὴν τιμήν, ὑποχρεοῦνται νὰ πληρώσουν ἀποζημίωσιν. 'Ο θεσμὸς οὗτος ἔχει λεληθότως δρθῆν βάσιν, διότι τὸ δνειρὸν συνεχίζει ἐντυπώσεις καὶ ἐπιθυμίας τῆς ἐν ἐγρηγόρσει ζωῆς.

'Η μαγεία εἰς τὴν ζωὴν τῶν πρωτογόνων παίζει σπουδαιότατον ρόλον. Πᾶν γεγονός τὸ ἐρμηνεύουν ώς προερχόμενον ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν ἀφράτων μαστικῶν δυνάμεων. Πρὸ τοῦ κυνηγίου κάμνουν λεπτομερεῖς μαγικὰς τελετάς. Βάλλουν κατὰ εἰκόνων τῶν ζώων, τὰ δποῖα θέλουν νὰ φονεύσουν, διότι νομίζουν, δτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ἐπηρεάζουν. Πιστεύουν, δτι δύνανται νὰ βλάψουν ἐνα διθωπόν, ἐὰν βλάψουν τρίχας ἐκ τῆς κεφαλῆς του, ἐὰν τοῦ τρυπήσουν τὰ ἵχνη τῶν πελμάτων του, ἢ τὴν σκιάν του. Διὰ τοῦτο οἱ Ιθαγενεῖς κατὰ τὴν πορείαν τῶν φροντίζουν νὰ ἔξαφανίζουν τὰ ἵχνη τῶν. Εἰς τὴν Borneo, δταν γεννηθῆ τις, συλλέγουν ἐπὶ ἐνα μῆνα διάφορα σημεῖα προγνωστικὰ διὰ τὴν τύχην του. 'Ιδιαιτέρως προσέχουν τὰς φωνὰς τῶν πτηνῶν. Εἰς τοὺς Dajak, δταν νυμφεύεται ἐν ζευγος, τὰ τύμπανα τῶν Gong κάμνουν δαιμονιώδη θόρυβον, διὰ νὰ μὴ ἀκούωνται αἱ φωναὶ τῶν πτηνῶν. 'Η ἀπλῆ ἐκφώνησις μιᾶς πράξεως θεωρεῖται ως Ισοδυναμούσα μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως. 'Εκεῖ στηρίζονται οἱ μαγικοὶ ἔξορκισμοὶ κατὰ τὰς ἀσθενεῖας. Εἰς τὴν Malaga, δταν οἱ ἄνδρες εὑρίσκωνται εἰς πόλεμον, αἱ γυναῖκες ἀλείφουν τοὺς λίθους μὲ λίπος, διὰ νὰ δλισθαίνουν τὰ ἔχθρικὰ βέλη, ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τῶν. "Αλλαὶ ρίπτουν βέλη πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἔχθρῶν, ἢ βάλλουν κατὰ δμοιωμάτων τῶν.

Τὴν μετά θάνατον ζωὴν θεωροῦν, δτι εἶναι τελείως δμοία μὲ τὴν παρὸθσαν. Οἱ νεκροὶ κυνηγοῦν, ἀλιεύουν, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς μάχας. Τὸ Masa¹ τοῦ νεκροῦ εἶναι διάφορον ἀπὸ τὸ τοῦ ζῶντος. Εἶναι ἐπικίνδυνον. "Ισως ἡ συσσώρευσις μεγάλων λίθων ἐπὶ τοῦ τάφου καὶ ἡ δέσις τῶν νεκρῶν νὰ προῆλθεν ἐκ τῆς προσπαθείας τῶν πρωτογόνων νὰ ἐμποδίσουν αὐτοὺς νὰ ἐγείρωνται καὶ νὰ βλάπτουν τοὺς ζῶντας. Πιστεύουν, δτι ἡ ψυχὴ εὑρίσκεται εἰς πᾶν τμῆμα, ἀκόμη καὶ εἰς πᾶσαν τρίχα τοῦ σώματος. "Οταν τις ἀπολέσῃ τρίχας, αὗται ἔχουν μέρος τῆς ψυχῆς του. 'Ο εὑρῶν ταύτας, ἐὰν τὰς καύσῃ, καίει μέρος τῆς ψυχῆς τοῦ ιδιοκτήτου.

'Η κοινωνικὴ δρμὴ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη, μέχρι σημείου ὥστε εἰς πολλὰς φυλὰς νὰ μὴ ὑπάρχῃ σαφής ἀτομικὴ συνείδησις, ἀλλὰ

1. Masa σημαίνει δύναμιν, Ἐν ρευστόν, τὸ δποῖον δρᾶ εἰς ἀπόστασιν.

μόνον συνείδησις τῆς φυλῆς. Ἡ ἀκτινοβολία καὶ μετάδοσις τῶν συναισθημάτων εἶναι μεγίστη. Ἡ δρμὴ τῆς συμπαθείας δὲν λείπει, ως πιστεύεται κοινῶς. Βοηθοῦν τοὺς κινδυνεύοντας, ἔστω καὶ ὄλλης φυλῆς. Ἡ φιλοξενία εἶναι κάτι τὸ αὐτονόητον. Ἡ κλοπὴ καὶ τὸ φεύδος ἐντὸς τῆς αὐτῆς φυλῆς δὲν συμβαίνουν. Ὁ ἀρχηγὸς ἀσκεῖ τὸ ἔργον του μὲ πειθώ καὶ συμβουλάς, διότι ή δρμὴ τῆς ὑποταγῆς εἶναι λίαν ισχυρά.

Ἐμπόριον μεταξύ τῶν πρωτογόνων δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἀνταλλαγὴ πραγμάτων γίγνεται μᾶλλον ως πρᾶξις φιλίας καὶ ως ἐν εἴδος τελετῆς. Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποκτήσῃ ἔνα πέλεκυ μεταβαίνει εἰς τὸν ὁρισμένον τόπον, ὅπου γίνονται αἱ ἀνταλλαγαὶ, εὑρίσκει τὸν ἔχοντα πέλεκυν, τὸν χαιρετᾷ καὶ κατόπιν συνομιλεῖ μετ' αὐτοῦ ἐπὶ μακρόν, ἵνα γεννηθῇ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη. Ἐν τέλει τοῦ λέγει, δτὶ θὰ ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ἔνα πέλεκυν καὶ ἐρωτᾷ τὶ θὰ ἐπεθύμει νὰ είχεν ἔκεινος. Ὄταν ἀκούσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του, μεταβαίνει καθ' ὅμοιον τρόπον εἰς τὸν ἄλλον, τὸν ἔχοντα τὸ ἐπιθυμητὸν εἰς τὸν κάτοχον τοῦ πελέκεως καὶ μετὰ πολλὰς ἐνδιαμέσους ἀνταλλαγὰς λαμβάνει ἐν τέλει τὸν πέλεκυν.

‘Ο πόλεμος τῶν πρωτογόνων ἔχει κάτι τὸ θεατρικόν. Εἶναι όν θέαμα εύχαριστον καὶ διὰ τὰς δύο παρατάξεις, ὑπενθυμίζον τὰς ἐνώπιον τῶν δύο ἀντιπάλων στρατευμάτων μονομαχίας τῶν ἀρχηγῶν, τὰς δποίας περιγράφει δ “Ομηρος. Οἱ πρωτόγονοι κατὰ τὴν μάχην ἔξαντλοιν τὸ μένος των εἰς μέγαν Θόρυβον, καυγάς καὶ ὅβρεις κατὰ τῶν ἀντιπάλων. Άι ἐκατέρωθεν ἀπώλειαι εἰναι συνήθως ἐλάχισται ἢ καὶ ἀνύπαρκτοι. “Οταν κάμνουν χρῆσιν εύρωπαίκῶν ὅπλων, πυροβολοῦν ἀπὸ πολὺ μακράν καὶ χωρὶς νὰ σκοπεύουν, διότι τοὺς ἐνδιαφέρει περισσότερον δ κρότος τοῦ πυροβολισμοῦ, ἢ τὸ ἀποτέλεσμα. ‘Ο Καννιβαλισμὸς εἶναι σποραδικὸν φαινόμενον’ δὲν εἶναι δὲ πρᾶξις διατροφῆς, ἀλλὰ τελετὴ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἴδιοτητος τοῦ κατατρωγομένου μέλους.

Γενικῶς ἡ ἐνεργητικότης τῶν πρωτογόνων ἔξαντλεῖται εἰς ίκανοποίησιν ἀναγκῶν τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ εἰς ἑορτάς. Τὴν ἔργασιαν ὡς μέσον πρὸς συσσώρευσιν ἀγαθῶν τὴν ἀποστρέφονται. Οἱ Ἰνδιάνοι θεωροῦν τὴν ζωὴν τῶν λευκῶν λαῶν ὡς ζωὴν σκλάβων.

Οι πεπολιτισμένοι λαοί χαρακτηρίζονται από τὴν ἔξελιξιν καὶ διαμόρφωσιν ἐν τῇ παρόδῳ τῶν χιλιετηρίδων τῶν ἐμφύτων στοιχείων τοῦ δυντος ἀνθρωπος.

¹Ο πρωτόγονος παρά τὴν πάροδον τῶν γενεῶν παραμένει πάντοτε εἰς τὴν ἴδιαν κατάστασιν. Ο πεπολιτισμένος δημιουργεῖ ἐκά-

στοτε νέους τρόπους ζωῆς καὶ ἐξελίσσει τὰ ἐν καταβολῇ στοιχεῖα, διατηρῶν διὰ τῆς παραδόσεως τὴν ἑκάστοτε ἐπιτυγχανομένην πρόδον. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς συμπήξεως μεγάλων δμάδων μὲν ψυχικὸν δεσμὸν καὶ ίδιότυπον πνευματικὴν ζωὴν συνεχιζομένην ἐπὶ χιλιετηρίδας. Αἱ ὡργανωμέναι αὗται δμάδες εἰναι οἱ λαοὶ καὶ τὰ ἔθνη¹.

Τὸ ἔθνος ως διακεκριμένη ἐνότης μὲν ιδίους ἐξωτερικοὺς δρους ζωῆς, ιδίας ἀτομικὰς τύχας καὶ ιδίους σκοπούς διαμορφώνει ιδιάζουσαν πνευματικὴν ὑφὴν, ἡ δποίᾳ ἐπιδρῷ εἰς τὴν ψυχοσύνθεσιν τῶν ἀποτελούντων αὐτὸν ἀτόμων καὶ ἐκφαίνεται εἰς τὰς τυπικὰς ψυχικὰς ἐκδηλώσεις ἑκάστου λαοῦ. Αὕτη εἰναι λίαν ἔκδηλος εἰς τοὺς μεγάλους λαούς τῆς λευκῆς φυλῆς, τοὺς ἀποτελούντας καὶ τὴν πρωτοπορείαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Οι "Αγγλοι" ἐπὶ παραδείγματι εἰναι συντηρητικοὶ καὶ κλειστοὶ εἰς ἑαυτούς. Δυσκόλως συγκινοῦνται, τὸ δὲ συναίσθημα κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ λογικόν. Ἐκαστον ἀτομον ἀναπτύσσει τὴν ἐνεργητικότητά του ἀνεξαρτήτως τῆς κρατικῆς ἐπεμβάσεως. Εἰναι πρακτικοὶ καὶ ἀποστρέφονται τὰς θεωρίας καὶ τὰς ἀφηρημένας ἐπιστήμας. Ἡθική των εἰναι δὲ εύδαιμονισμός. Ἀποστρέφονται τὴν μεταφυσικὴν ἡ δὲ γνῶσις τοὺς ἐνδιαφέρει μόνον διὰ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς της. Οἱ νόμοι τῆς πολιτείας δὲν προέρχονται ἀπὸ γενικὰς ἀρχὰς, ἀλλὰ θεσπίζονται ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε παρουσιαζομένων περιστάσεων, εἰς τρόπον διστε μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν νὰ ὑπάρχουν νόμοι ἀντιφάσοκοντες πρὸς ἀλλήλους. Οἱ "Αγγλοι" διαποθν τὰ sports, τὰ δποίᾳ θεωροῦν ως τὸ κατ' ἐξοχὴν μέσον μορφώσεως. Ιδανικὸν δι' αὐτούς εἰναι δὲ gentleman, δηλαδὴ δὲ χαρακτήρ, δὲ δποίος ἔχει ἄμεμπτον συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς ἀλλούς καὶ ἐν συναίσθημα αὐτοσεβασμοῦ.

Οι Γάλλοι εἰναι δρθιογισταί. "Ολα θέλουν νὰ τὰ κατανοοῦν καὶ ἐκφράζουν λογικῶς. Πᾶσαν πρᾶξιν θέλουν νὰ τὴν παράγουν κατὰ λογικὴν ἀκολουθίαν. Εἰς τὰς συγκινήσεις των εἰναι ἐκρηκτικοὶ καὶ παρουσιάζουν εύκόλους μεταπτώσεις. Εἰναι λίαν κοινωνικοὶ καὶ ἐνδιαφέρονται ζωηρῶς διὰ τὴν πολιτικήν. Ἡ συζήτησις καὶ οἱ ρητορικοὶ διαξιφισμοὶ τοὺς ἐνδιαφέρουν χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς συζητήσεως καὶ κατὰ δεύτερον λόγον χάριν τοῦ ἀποτελέσματος. Ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὴν μορφὴν καὶ δευτερογενῶς εἰς τὸ περιεχόμενον. Ἡ συγκέντρωσις ἐπιζητεῖται καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὰ δημιουργήματα τοῦ πνεύματος. Εἰς τὴν ἐπιστήμην ζητοῦν τὴν

1. Παράβ. Σπετσιάρη Ζ., Φιλοσοφία τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, Αθῆναι 1946, σελ. 46 - 58.

ένδητα καὶ θέλουν νὰ τὰ παράγουν δλα ἀπὸ μίαν γενικὴν ἀρχήν. Εἶναι περισσότερον συνθετικὰ ἢ ἀναλυτικὰ πνεύματα. Ἰδανικόν των εἶναι δὲ καλλιτέχνης τοῦ λόγου.

Οἱ Γερμανοὶ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν μεθοδικὴν ἔρευναν, τὴν υπομονὴν καὶ τὴν ἐργατικότητα. Τὴν σαφήνειαν δὲν τὴν ἐπιθυμοῦν, διότι φρονοῦν, δτὶ δὲν ἔξαντλεῖται πλήρως ἡ πραγματικότης, ἐὰν περικλεισθῇ εἰς σταθερὰ πλαίσια. Ἐνδιαφέρονται περισσότερον διὰ τὸ περιεχόμενον καὶ δλιγώτερον διὰ τὴν μορφήν. Ρέπουν πρὸς τὴν μεταφυσικήν. Τὰς θεωρητικὰς συλλήψεις των δὲν θέλουν νὰ δικαιολογοῦν πάντοτε διὰ σειρᾶς συλλογισμῶν. Ἀναγνωρίζουν ἐν ὅλογον βάθος εἰς τὴν ψυχήν. Δὲν ὑπάρχει πάντοτε ἀκολουθία μεταξὺ ἵδεων καὶ πράξεων. Δὲν ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν πολιτικήν. Ἡ πειθαρχία τοὺς εὐχαριστεῖ, ως καὶ ἡ δμαδικὴ ζωῆ. Ἀρέσκονται εἰς τὰς περιηγήσεις καὶ μεταναστεύσεις καὶ θέλουν νὰ γνωρίζουν ξένας χώρας καὶ λαούς. Ἰδανικὸν δι’ αὐτοὺς εἶναι δὲ φιλόσοφος, δὲ διατυπῶν τολμηρὰς κοσμοθεωρίας.

Οἱ Ἀμερικανοὶ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ πράττειν. Ἀδιαφοροῦν διὰ τὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς. Ἐχουν δόμοιο μορφίαν εἰς τὰς ἐκδηλώσεις των. Εἶναι αἰσιόδοξοι καὶ χωρὶς εἰδικὴν προπαιδείαν ἐπιδίδονται εἰς τὰς δυσκολωτέρας ἐπιχειρήσεις. Μεθύουν διὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ μεγάλου καὶ κολοσσιαίου. Τὰ records καὶ τὰ trusts εἶναι δὲ σκοπὸς τῆς ζωῆς των. Ἐπιζητοῦν τὸ παράδοξον καὶ ἐκκεντρικόν, ὀκδμη καὶ διὰ τὰ ἀπλούστερα πράγματα. Ἐνδιαφέρονται μόνον διὰ τὰς ἐπιστήμας, αἱ δποῖαι ἔχουν ἐφαρμογάς. Ἡθική των εἶναι δὲ ὁφελιμισμός. Κοσμοθεωρία των δὲ Πραγματισμός. Ἀληθὲς εἶναι τὸ παρέχον ὁφέλειαν καὶ ψευδὲς τὸ προκαλοῦν ζημίαν. Ἰδανικόν των εἶναι δὲ businessman καὶ δὲ recordman.

Πάντα ταῦτα τὰ χαρακτηριστικὰ φυλῶν καὶ λαῶν εἶναι δημιούργημα τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, τῶν δρῶν ζωῆς καὶ τῶν ιστορικῶν τυχῶν. "Ολα ἀναφέρονται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς προσωπικότητος, τὸ ὑποκείμενον εἰς πλαστικότητα καὶ δυνάμενον νὰ μεταβληθῇ ὑπὸ νέους δρους καὶ ὑπὸ νέας συνθήκας καὶ προσπαθείας.

"Η δλη τυποποίησις τῶν φυλῶν καὶ λαῶν δὲν πρέπει νὰ γεννᾷ μοιρολατρικὰς σκέψεις. Πολὺ δλιγώτερον πρέπει νὰ γίνεται ἀφορμὴ ἔθνικῶν ἐγωΐσμων καὶ ἀποκλειστικότητος. Πᾶς λαός καὶ πᾶν ἔθνος ἔχει τὴν ἴδικήν του ἀποστολήν ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας. Δι’ ἔκαστον τούτων ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς διακρίσεως καὶ τῆς ἀνόδου, ἐὰν δὲν ἔχῃ διακριθῆ ἥδη ἐν τῇ ιστορίᾳ, ἢ τῆς νέας διακρίσεως, ἐὰν σκληραὶ τύχαι τὸ ἔκαμαν νὰ εὑρίσκεται ἐν καταπτώσει.

Μετὰ τὸν δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον λαοὶ τῆς Ἀσίας καὶ

τῆς Ἀφρικῆς ἐκ τοῦ πρωτογονισμοῦ ἀνέρχονται πολιτιστικῶς καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν στίβον τῆς ἱστορίας τὸ πρῶτον τώρα. "Ἄλλοι πάλιν εὑρισκόμενοι ἐν καταπτώσει ἀναδημιουργοῦν τὴν ψυχήν των καὶ ἀναδεικνύουν τὰς παλαιάς των ἰδιότητας.

Νέα ψυχική ἐκδήλωσις εἶναι ἡ τάσις διαμορφώσεως μᾶς παγκοσμίου συνειδήσεως περὶ ἀνθρωπισμοῦ, ἐνδὲ παγκοσμίου πνεύματος. Τὸ θέμα τοῦτο ἀνεπτύξαμεν εἰς ἄλλο πρόσφατον ἡμῶν σύγγραμμα¹.

II. Η ΨΥΧΟΓΝΩΣΙΑ ΚΑΙ Η ΨΥΧΟΓΡΑΦΙΑ

A*. Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΥ ΒΛΕΜΜΑΤΟΣ

"Η γνῶσις τῶν προσώπων, ἀναγκαῖα διὰ πάντα ἀνθρωπον, εἶναι κατ' ἔξοχὴν ἐπιτακτικὴ δι' ὃσους ἔχουν ὡς ἔργον τὴν φροντίδα προσώπων, τὴν καθοδήγησίν των, τὴν πλαισίωσίν των εἰς ποικίλους τομεῖς ζωῆς. Τὴν ίκανότητα ταύτην διαμορφώνει δὲ ψυχογνώστης φύσει, ἔργῳ καὶ μελέτῃ. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἔμφυτος ίκανότης περὸς τοῦτο, εἴτε ἡ πεῖρα τῶν ἑτῶν. Χρειάζεται μία συνειδητὴ ἐτοιμασία, διστε νὰ ἀποκτηθῇ ἐν ψυχολογικὸν βλέμμα.

'Ο ἀσχολούμενος μὲ τὴν γνῶσιν πραγμάτων καὶ φαινομένων ἀσκεῖ τὸν δφθαλμὸν του, διστε νὰ γίνῃ παρατηρητὴς ἀκριβῆς, λεπτολόγος καὶ ἀντικειμενικός. Κάτι ἀνάλογον πραγματοποιεῖ καὶ δ ψυχογνώστης, ἀλλ' οὐχὶ δμοιον. 'Ο πραγματογνώστης εἶναι ἀκριβῆς, διαν καταγράφη δλα τὰ στοιχεῖα πράγματος ἢ φαινομένου, τοῦ δποίου παρακολουθεῖ τὴν ἔξελιξιν. Εἶναι λεπτολόγος, διαν ἀναζητῇ τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις αὐτῶν ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα. Εἶναι ἀντικειμενικός, διαν ούδὲν παρεμβάλλῃ ἐξ ἴδιων γνωμῶν κατὰ τὴν καταγραφὴν τῶν δρωμένων.

'Ο ψυχογνώστης ἔχει καθαρὸν καὶ φωτεινὸν βλέμμα, διαν δύναται νὰ κατανοῇ βαθύτερον καὶ ἐσωτερικώτερον τὸν ἄλλον. "Οταν εἶναι ίκανὸς νὰ ἐπιτελῇ ψυχικὴν μετάθεσιν εἰς τὴν κατάστασίν του. Νὰ ἔρχεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ προσώπου, νὰ ἀνιχνεύῃ τὰς πηγὰς ἐξ ὧν ἀναβλύζουν τὰ βιώματά του, νὰ φθάνῃ εἰς ἐν είδος ταυτισμοῦ μετὰ τῶν διλλων ψυχῶν.

'Η ψυχικὴ μετάθεσις πραγματοποιεῖται ἐπιτυχῶς, διαν καθίσταται ἀντικείμενον σκοπίμου προσπαθείας μας, ἀλλ' εἶναι καὶ ἔξαγδρον ψυχολογικῆς ἀπαρτιώσεως καὶ γνώσεως τῶν καθ' ἔκαστον περὶ

1. Παράβ. Σπετσιέρη Κ., "Οντολογία καὶ Φιλοσοφία τῆς ὑπάρξεως, 'Αθήναι 1956, σελ. 142 - 145.